

ŠIAULIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS
VISUOMENĖS SVEIKATOS BIURAS

**SERGAMUMAS ONKOLOGINĖMIS LIGOMIS: 2013 –
2017 M. ŠIAULIŲ RAJONO APŽVALGA**

Pagal Higienos instituto Sveikatos informacijos centro ir
Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centro informaciją parengė
Šiaulių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuro visuomenės sveikatos specialistė,
vykdanti visuomenės sveikatos stebėseną, Raminta Maciūnaitė

Kuršėnai, 2019 m.

Turinys

ĮVADAS	3
I SERGAMUMAS PIKTYBINIAIS NAVIKAIS ŠIAULIŲ RAJONE	4
1. 1. SERGAMUMAS PIKTYBINIAIS PRIEŠINĖS LIAUKOS (PROSTATOS) NAVIKAIS....	5
1. 2. SERGAMUMAS KRŪTIES PIKTYBINIAIS NAVIKAIS.....	6
1. 3. SERGAMUMAS BRONCHŲ IR PLAUČIŲ PIKTYBINIAIS NAVIKAIS.....	8
1. 4. SERGAMUMAS STOROSIOS (GAUBTINĖS) ŽARNOS PIKTYBINIAIS NAVIKAIS ...	9
1. 5. SERGAMUMAS GIMDOS KAKLELIO IR KIAUŠIDŽIŲ PIKTYBINIAIS NAVIKAIS	11
APIBENDRINIMAS	14
PREVENCINĖS PROGRAMOS	15
ŠALTINIAI	17

ĮVADAS

Onkologinės ligos – viena iš aktualiausių visuomenės sveikatos, mirties bei nedarbingumo problemų ne tik visame pasaulyje, bet Lietuvoje. Kasmet nuo vėžio miršta 9,6 mln. žmonių. Tai daugiau nei bendras mirusių nuo ŽIV / AIDS, maliarijos ir tuberkuliozės skaičius.

Onkologinė liga (vėžys) apibūdinama kaip lėtinė liga, kurią sukelia pakitusių (piktybinių) ląstelių dariniai. Šios ląstelės gali neribotai daugintis, peraugti į gretimus audinius, taip pat metastazuoti į kitas organizmo vietas (Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras, 2019).

Ekspertai numato, kad iki 2030 m. mirties nuo vėžio atvejų skaičius padidės iki 13 milijonų – jei mes nesiimsime jokių priemonių. Imantis veiksmų galima užkirsti kelią daugiau nei trečdaliui vėžio atvejų. Kitas trečdalis gali būti išgydytas, jei liga bus nustatyta anksti ir tinkamai gydoma. Įgyvendinant į išteklius orientuotas prevencijos, ankstyvo aptikimo ir gydymo strategijas, kasmet galima išgelbėti iki 3,7 mln. gyvybių (Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras, 2019).

Žinoma, kad dauguma sergančiųjų piktybiniais navikais yra vyresnio amžiaus žmonės, tačiau pastaraisiais dešimtmečiais ryškėja vėžio „jaunėjimo“ tendencija. Tai susiję su vėžio rizikos veiksniais – rūkymu, pernelyg ankstyvu lytiniu gyvenimu, piktnaudžiavimu alkoholiu, netinkama mityba, švirkščiamųjų narkotikų vartojimu ir kitų žalingų įpročių paplitimu tarp jaunuolių ir net paauglių ar vaikų. Jei šis reiškinys plis ir toliau, netolimoje ateityje onkologinėmis ligomis sirgs vis daugiau jauno amžiaus žmonių (Tamošauskienė, Aleknavičienė, Jakubavičiūtė, 2013).

Bet koku atveju vėžiu nesusergama staiga, jam išsivystyti reikalingas laikas, paprastai 10–30 metų, per kurį vėžio vystymąsi lemiantys veiksniai atlieka savo pragaištingą darbą. Taigi, žmogus nuo vaikystės turi būti mokomas gyventi sveikai ir nesudaryti sąlygų susirgti vėžiu kaip, beje, ir kitomis sunkiomis ligomis. Kiekvienas nuo vaikystės turi būti ugdomas taip, kad suprastų, jog pirmiausia už savo sveikatą atsakingas jis pats (Tamošauskienė, Aleknavičienė, Jakubavičiūtė, 2013).

Šioje apžvalgoje aptariami bei lyginami Lietuvos ir Šiaulių rajono sergamumo nuo onkologinių ligų rodikliai. Pateikiamos rekomendacijos, primenančios apie prevencines priemones.

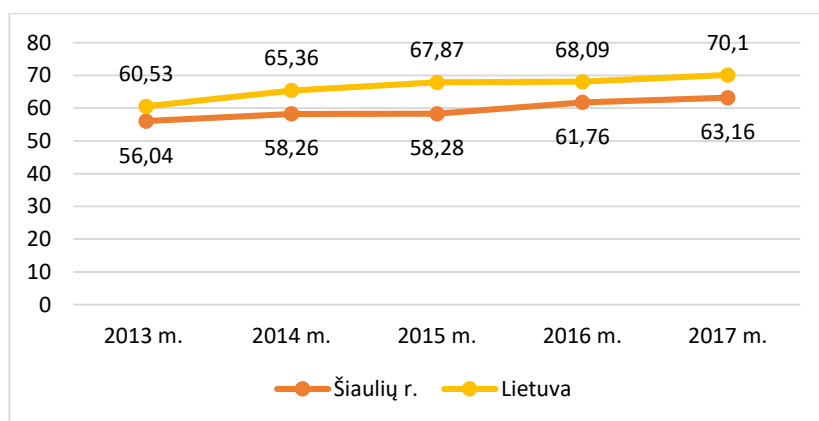
Ši Šiaulių rajono onkologinių ligų apžvalga bus prieinama Šiaulių rajono visuomenės sveikatos biuro tinklalapyje adresu <http://siauliurvsb.lt>.

I SERGAMUMAS PIKTYBINIAIS NAVIKAIS ŠIAULIŲ RAJONE

Lietuvoje sergamumas onkologinėmis ligomis yra antroje vietoje po sergamumo kraujodaros sistemos ligomis. Higienos instituto duomenimis, 2017 metais Lietuvoje sergamumas onkologinėmis ligomis siekė 70,1 atvejų 1000 gyventojų.

Sergamumas piktybiniais navikais Lietuvoje tolygiai didėja (žr. 1 pav.). Higienos instituto duomenimis, Lietuvoje 2013 m. užregistruoti 179038 onkologinių susirgimų atvejai, 2014 m. – 191662 atvejai, 2015 m. – 197154 atvejai, 2016 m. – 195298 atvejai, o 2017 m. jau 198269 atvejai. Sergamumas onkologinėmis ligomis Lietuvoje per 5 metus išaugo 10 procentų.

Šiaulių rajone sergamumas onkologinėmis ligomis taip pat tolygiai didėja: 2013 m. užregistruoti 2380 onkologinių susirgimų atvejų, 2014 m. – 2446 atvejai, 2015 m. – 2427 atvejai, 2016 m. – 2562 atvejai, 2017 m. – 2610 atvejų. Šiaulių rajone sergamumas onkologinėmis ligomis per 5 metus išaugo beveik 7 procentais.

1 pav. Sergamumo onkologinėmis ligomis (C00-D48) rodiklis Šiaulių r. ir Lietuvoje 1000 gyv., 2013-2017 m.

Šaltinis – Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Didžiausias vyrų sergamumas 2017 m. buvo priešinės liaukos (prostatos), bronchų ir plaučių, storosios (gaubtinės) žarnos bei skrandžio piktybiniais navikais. Moterų didžiausias sergamumas 2017 m. buvo krūties, gimdos kaklelio, kiaušidžių bei storosios (gaubtinės) žarnos piktybiniais navikais.

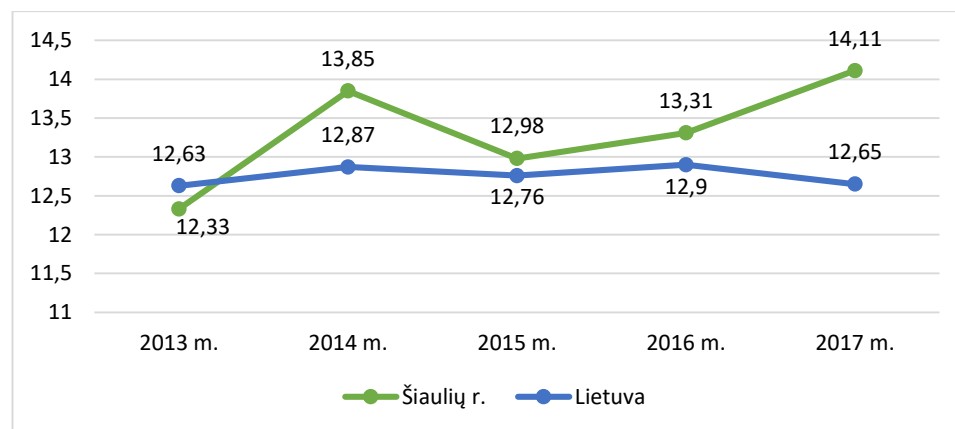
Šiaulių rajone 2017 m. didžiausias sergamumas užfiksuotas priešinės liaukos (prostatos), krūties, bronchų ir plaučių bei storosios (gaubtinės) žarnos piktybiniais navikais.

Didžiausias Šiaulių rajono moterų sergamumas 2017 m. buvo krūties, gimdos kaklelio, kiaušidžių bei storosios (gaubtinės) žarnos piktybiniais navikais. Šiaulių rajono vyrai 2017 m.

daugiausiai sirgo priešinės liaukos (prostatos), bronchų ir plaučių, skrandžio bei storosios (gaubtinės) žarnos piktybiniais navikais.

1. 1. SERGAMUMAS PIKTYBINIAIS PRIEŠINĖS LIAUKOS (PROSTATOS) NAVIKAIS

Piktybiniai priešinės liaukos (prostatos) navikai yra viena svarbiausių vyrų populiacijos sveikatos problemų. Remiantis Nacionalinio vėžio instituto informacija, šiuo metu Lietuvoje priešinės liaukos vėžys yra dažniausia vyrų onkologinė liga. Per metus nustatoma jau apie 2000 naujų atvejų, sergamumas šia liga nuolat auga.

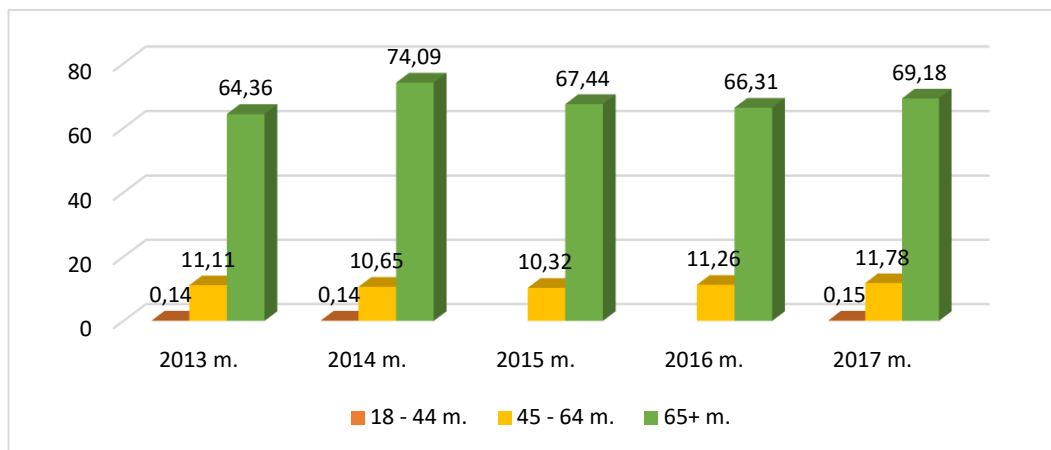

2 pav. Vyrų sergamumo piktybiniais priešinės liaukos (C61) navikais rodiklis Šiaulių r. ir Lietuvoje 1000 gyv., 2013-2017 m. Šaltinis – Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Lyginant penkerių metų laikotarpio statistiką, Lietuvoje sergamumas piktybiniais priešinės liaukos navikais nepasikeitė: ir 2013 m., ir 2017 m. buvo užfiksuota 5,84 ligos atvejų 1000 gyventojų. Šiaulių rajono gyventojų sergamumas priešinės liaukos navikais didesnis negu Lietuvoje. Šiaulių rajone 2017 m. sergamumas piktybiniais priešinės liaukos navikais buvo 6,94 atvejų 1000 gyventojų, tai yra daugiau nei buvo 2013 m. (5,91 atvejų 1000 gyv.). Didžiausias sergamumas 2017 m. – Biržų rajone (9,17 atvejų 1000 gyv.), mažiausias sergamumas – Kalvarijoje (2,11 atvejų 1000 gyv.).

Šiaulių rajone 2017 m. piktybiniais priešinės liaukos navikais sirgo 279 vyrai (14,11 atvejų 1000 gyv.) (žr. 2 pav.). Per penkerius metus vyrų sergamumas priešinės liaukos navikais Šiaulių rajone išaugo 11 procentų, Lietuvos mastu išliko beveik toks pat.

Priešinės liaukos vėžys dažniausiai diagnozuojamas vyresniems nei 55 metų vyrams. Vidutinis pacientų, kuriems nustatoma priešinės liaukos diagnozė, amžius – 70 metų. 3 paveiksle pavaizduotas Šiaulių rajono vyrų sergamumas piktybiniais priešinės liaukos navikais pagal vyrų amžių.

3 pav. Vyrų sergamumo piktybiniais priešinės liaukos (C61) navikais rodiklis Šiaulių r. 1000 gyv. pagal amžių, 2013-2017 m. Šaltinis – Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

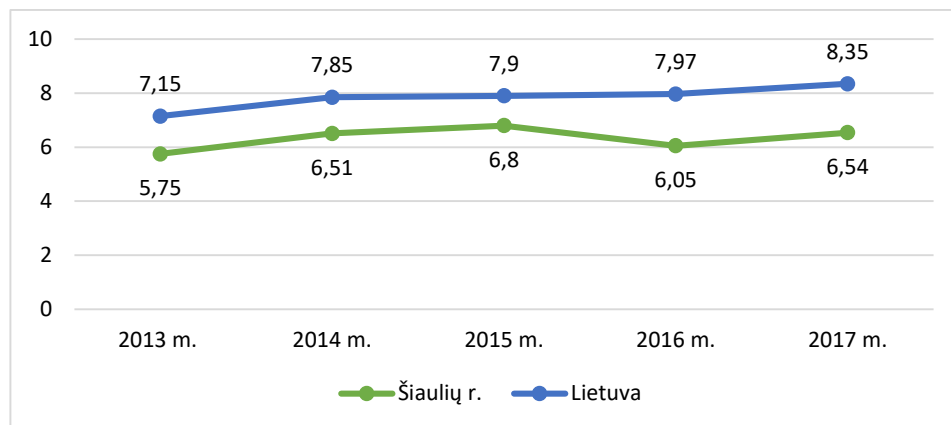
Remiantis penkerių metų statistika, galima teigti, kad piktybiniais priešinės liaukos navikais daugiausiai serga 65 metų ir vyresni vyrai. Vyrams, jaunesniems nei 45 metai, susirgimai priešinės liaukos vėžiu pasitaiko gana retai. Dauguma pacientų ankstyvųjų priešinės liaukos vėžio stadijų metu nejaučia jokių simptomų.

Asmenų, kurių tėvas, brolis ar senelis sirgo ar serga priešinės liaukos vėžiu, rizika susirgti šia liga yra padidėjusi. Vyrams, kurių motinos sirgo ar serga krūties ar kiaušidžių vėžiu, taip pat yra rizika susirgti priešinės liaukos vėžiu.

1. 2. SERGAMUMAS KRŪTIES PIKTYBINIAIS NAVIKAIS

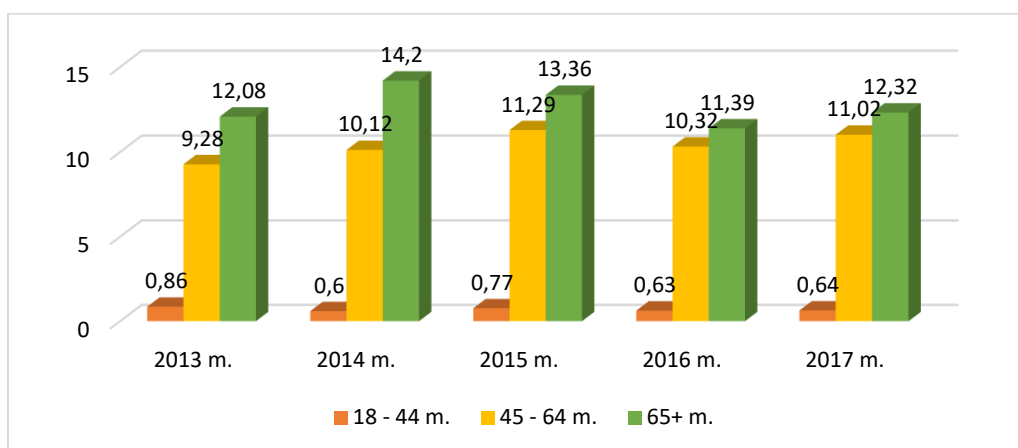
Krūties vėžys - dažniausia moterų onkologinė liga ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje. Pasaulyje kasmet nustatoma per milijoną naujų krūties vėžio atvejų. Remiantis Nacionalinio vėžio instituto informacija, bet kuri moteris per gyvenimą turi apie 10 proc. riziką susirgti krūties vėžiu.

Lietuvoje sergamumas krūties piktybiniais navikais per penkerius metus padidėjo nuo 3,89 atvejų 1000 gyventojų 2013 m. iki 4,53 atvejų 1000 gyventojų 2017 m. Šiaulių rajone taip pat pastebimas didėjantis sergamumas krūties vėžiu: 2013 m. 3,01 atvejų 1000 gyv., 2017 m. 3,41 atvejų 1000 gyv. Didžiausias sergamumas krūties vėžiu 2017 m. pastebimas – Panevėžyje (7,49 atvejų 1000 gyv.), o mažiausias – Neringoje (1,9 atvejo 1000 gyv.).

4 pav. Moterų sergamumo piktybiniais krūties (C50) navikais rodiklis Šiaulių r. ir Lietuvoje 1000 gyv., 2013-2017 m. Šaltinis – Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Šiaulių rajone 2017 m. piktybiniais krūties navikais sirgo 141 moteris (6,54 atvejų 1000 gyv.) (žr. 4 pav.). Per penkerius metus moterų sergamumas piktybiniais krūties navikais Šiaulių rajone išaugo maždaug 10 procentų, Lietuvoje – 11 procentų. Tai rodo, kad sergamumas krūties vėžiu tiek Lietuvoje, tiek Šiaulių rajone yra didėjantis.

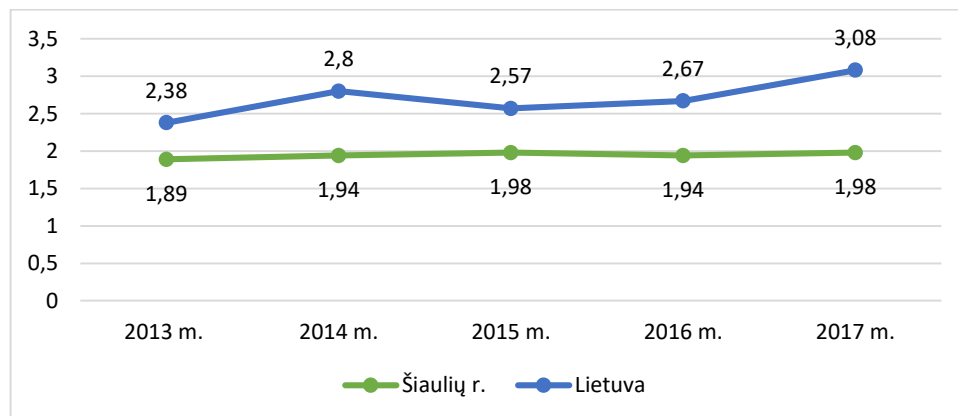
5 pav. Moterų sergamumo piktybiniais krūties (C50) navikais rodiklis Šiaulių r. 1000 gyv. pagal amžių, 2013-2017 m. Šaltinis – Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Krūties vėžys dažniausiai diagnozuojamas 50-70 metų amžiaus moterų grupėje. Remiantis penkerių metų statistika (žr. 5 pav.), galima teigti, kad piktybiniais krūties navikais Šiaulių rajone dažniausiai serga 65 metų ir vyresnės moterys. 45-64 metų amžiaus moterims krūties vėžys taip pat diagnozuojamas gana dažnai. Jaunesnėms nei 45 metų moterims susirgti krūties vėžiu rizika yra žymiai mažesnė. Išskyrus atvejus, kai moteris turi artimų giminaičių sirgusių krūties ar kiaušidžių vėžiu, tokiu atveju rizika susirgti krūties vėžiu didesnė.

1. 3. SERGAMUMAS BRONCHŲ IR PLAUČIŲ PIKTYBINIAIS NAVIKAIS

Remiantis Nacionalinio vėžio instituto informacija, kasmet Lietuvoje nustatoma apie 1200 naujų plaučių vėžio atvejų. Lietuvoje, kaip ir daugelyje pasaulio šalių plaučių vėžys labiausiai paplitęs tarp vyrų. Moterys plaučių vėžiu serga gerokai rečiau.

Lietuvoje sergamumas bronchų ir plaučių piktybiniais navikais per penkerius metus padidėjo nuo 1,18 atvejo 1000 gyventojų 2013 m. iki 1,24 atvejo 1000 gyventojų 2017 m. Šiaulių rajone taip pat matomas sergamumo bronchų ir plaučių vėžiu didėjimas: 2013 m. 1,44 atvejo 1000 gyv., 2017 m. 1,81 atvejo 1000 gyv. Didžiausias sergamumas bronchų ir plaučių piktybiniais navikais užfiksuotas – Ignalinos rajone (2,43 atvejų 1000 gyv.), o mažiausias – Neringoje (0,63 atvejo 1000 gyv.).

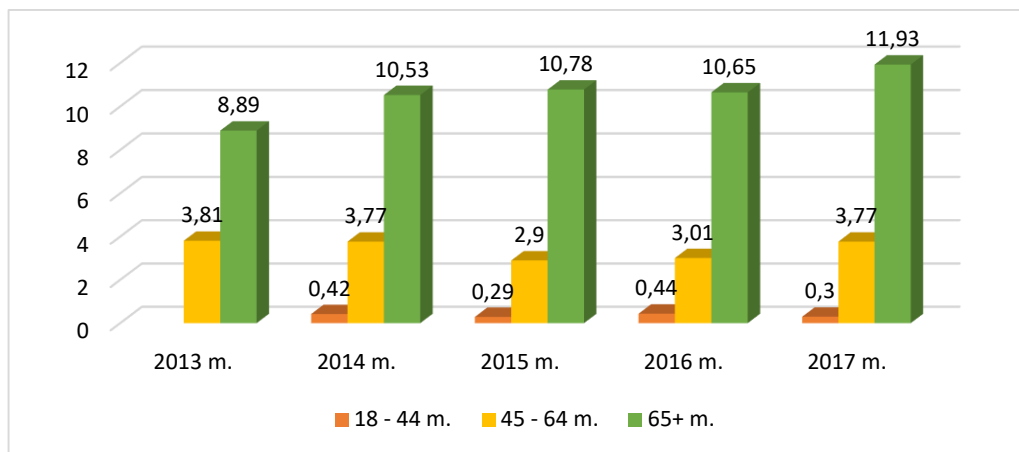

6 pav. Vyrų sergamumo piktybiniais bronchų ir plaučių (C34) navikais rodiklis Šiaulių r. ir Lietuvoje 1000 gyv., 2013-2017 m. Šaltinis – Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Šiaulių rajone, kaip ir Lietuvoje bei Pasaulyje, plaučių vėžiu daugiausiai serga vyrai. 2017 m. Šiaulių rajone piktybiniais bronchų ir plaučių navikais sirgo 61 vyras (3,08 atvejų 1000 gyv.) (žr. 6 pav.). Per penkerius metus vyrų sergamumas piktybiniais bronchų ir plaučių navikais Lietuvoje padidėjo tik 1 procentu, o Šiaulių rajone padidėjo net 27 procentais. Galima manyti, jog sergamumas bronchų ir plaučių vėžiu tiek Lietuvoje, tiek Šiaulių rajone yra didėjantis.

Bronchų ir plaučių vėžys dažniausiai yra diagnozuojamas asmenims, vyresniems nei 65 metų amžiaus. Šiaulių rajone bronchų ir plaučių vėžiu taip pat dažniausiai serga 65 metų ir vyresni vyrai (žr. 7 pav.). Be to, nemažas sergamumas pastebimas ir 45-64 metų vyrų tarpe.

Dauguma plaučių vėžio simptomų išryškėja ligai pasiekus vėlyvas stadijas. Šie simptomai dažnai panašūs į kitų ligų simptomus. Galima manyti, jog dėl šios priežasties liga ir yra diagnozuojama sulaukus tik vyresnio amžiaus.

7 pav. Vyrų sergamumo piktybiniais bronchų ir plaučių (C34) navikais rodiklis Šiaulių r. 1000 gyv. pagal amžių, 2013-2017 m. Šaltinis – Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

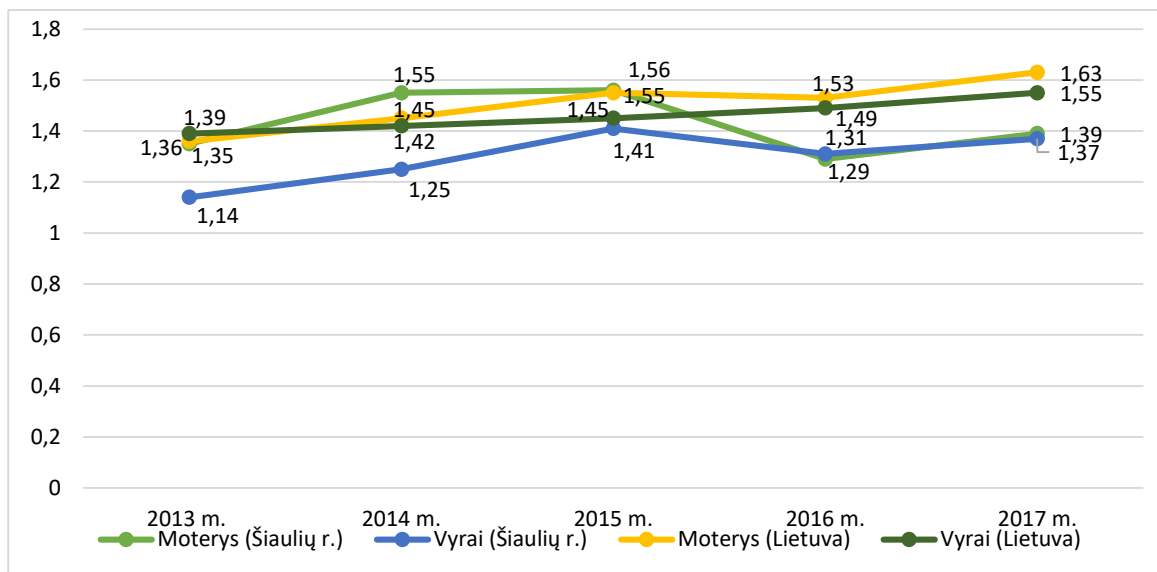
Remiantis Nacionalinio vėžio instituto informacija, susirgti plaučių vėžiu gali bet kuris žmogus, tačiau nepalyginamai labiau susirgti šia liga rizikuoja: aktyvūs ir pasyvūs rūkaliai, žmonės, susiduriantys su radono dujomis, žmonės, susiduriantys su asbestu, žmonės, susiduriantys su kitokiais chemikalais bei tie, kurie nesveikai maitinasi.

1. 4. SERGAMUMAS STOROSIOS (GAUBTINĖS) ŽARNOS PIKTYBINIAIS NAVIKAIS

Remiantis Nacionalinio vėžio instituto informacija, storosios žarnos vėžys yra viena iš penkių dažniausiai pasitaikančių vėžio lokalizacijų Lietuvoje. Lietuvoje kasmet užregistruojama apie 1400 naujų šios ligos atvejų, per metus nuo jos miršta daugiau nei 800 žmonių.

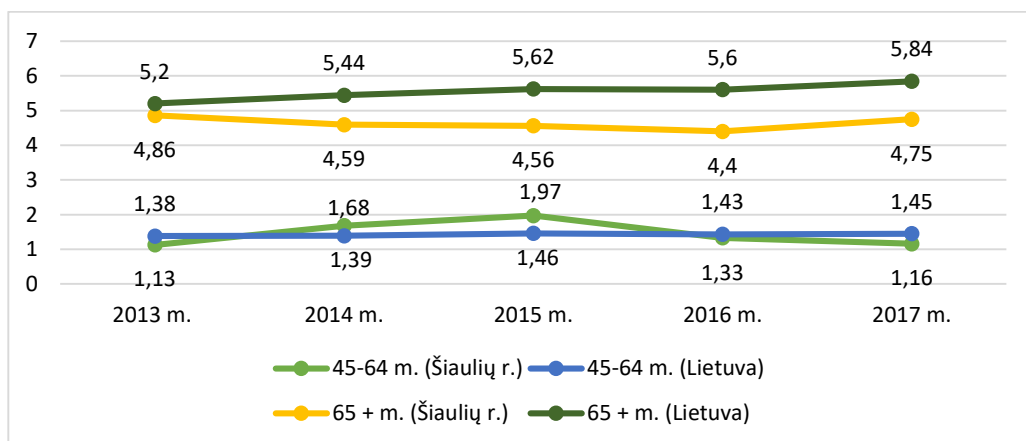
Sergamumas piktybiniais storosios žarnos navikais Lietuvoje per penkerius metus padidėjo nuo 1,37 atvejo 1000 gyventojų 2013 m. iki 1,59 atvejo 1000 gyventojų 2017 m. Sergamumas šia liga Šiaulių rajone taip pat yra didėjantis – 2013 m. buvo užfiksuota 1,25 atvejo 1000 gyventojų, o 2017 m. jau 1,38 atvejo 1000 gyventojų. Didžiausias storosios žarnos vėžiu 2017 m. buvo – Šiauliuose (2,22 atvejų 1000 gyv.), o mažiausias Rietavo savivaldybėje (0,79 atvejo 1000 gyv.).

Storosios (gaubtinės) žarnos piktybiniais navikais serga tiek vyrai, tiek moterys. Lietuvoje 2017 metais šia liga daugiau sirgo moterų nei vyrų. Šiaulių rajone skirtumas nežymus, tačiau sergančiųjų daugiau buvo moterų (30 moterų ir 27 vyrai) (žr. 8 pav.). Per penkerius metus sergamumas storosios (gaubtinės) žarnos piktybiniais navikais Lietuvoje padidėjo apie 11 procentų, o Šiaulių rajone – 7 procentais. Sergamumas storosios žarnos vėžiu tiek Lietuvoje, tiek Šiaulių rajone yra didėjantis.

8 pav. Sergamumo piktybiniais storosios (gaubtinės) žarnos (C18) navikais rodiklis Šiaulių r. 1000 gyv. pagal lytį, 2013-2017 m. Šaltinis – Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Storosios (gaubtinės) žarnos piktybiniai navikai, kaip ir dauguma kitų vėžio formų, yra diagnozuojamas vėlesniame amžiuje. Didesnės rizikos susirgti storosios žarnos vėžiu grupėje yra asmenys, vyresni nei 50 metų amžiaus. Remiantis Higienos instituto duomenimis, Šiaulių rajone piktybiniais storosios žarnos navikais daugiausiai serga asmenys, sulaukę 65 metų amžiaus ir vyresni (žr. 9 pav.). 45-64 metų amžiaus žmonėms taip pat yra diagnozuojama ši liga, tačiau žymiai rečiau nei vyresnio amžiaus asmenimis.

9 pav. Sergamumo piktybiniais storosios (gaubtinės) žarnos (C18) navikais rodiklis Šiaulių r. 1000 gyv. pagal amžių, 2013-2017 m. Šaltinis – Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Žmonės, kurių kas nors iš pirmos eilės giminių (pvz., vienas iš tėvų) sirgo storosios žarnos vėžiu, turi 2-6 procentais didesnę riziką susirgti storosios žarnos vėžiu. Jeigu kas nors iš pirmos eilės

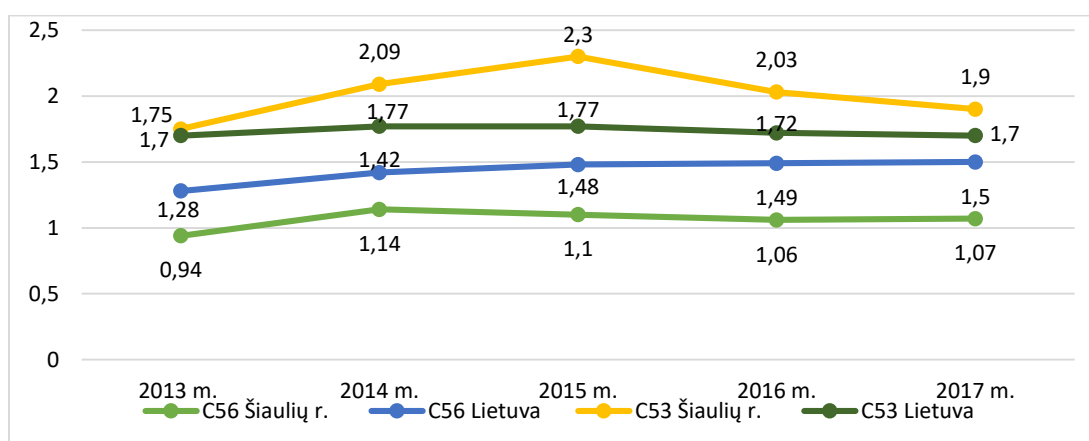
giminių šiuo vėžiu sirgo būdami iki 45 metų amžiaus, tai rizika padidėja iki 10 procentų. Jei šeimoje buvo 2 ar daugiau pirmos eilės giminių, susirgusių storosios žarnos vėžiu, rizika susirgti padidėja iki 17 procentų.

Kol kas tikslios storosios žarnos vėžio priežastys nėra žinomos, tačiau žinoma, kad didesnės rizikos grupėje yra žmonės, kurie vyresni nei 50 metų amžiaus, tie, kurių šeiminėje anamnezėje yra daugybinė polipozė (kai storosios žarnos gleivinėje randami gerybiniai navikai - polipai), ilgą laiką sergantys opiniu kolitu (yra žarnyno gleivinės pakitimai), vartojantys daug riebalų ir mėsos, o mažai daržovių ir ląstelienos, rūkaliai, tie, kurių šeimoje buvo diagnozuotas storosios žarnos vėžys (ypač, kai liga buvo nustatyta jaunesniems nei 45 metų amžiaus asmenims).

1. 5. SERGAMUMAS GIMDOS KAKLELIO IR KIAUŠIDŽIŲ PIKTYBINIAIS NAVIKAIS

Gimdos kaklelio vėžys yra palyginti dažna moterų onkologinė liga – ji užima 3–4-tą vietą tarp piktybinių navikų, kuriais serga moterys Lietuvoje. Taip pat Lietuvoje kasmet nustatoma apie 400 naujų kiaušidžių vėžio atvejų.

Moterų sergamumas gimdos kaklelio piktybiniais navikais Lietuvoje per penkerius nepakito ir 2013 m., ir 2017 m. yra fiksuojama 1,7 atvejo 1000 gyventojų. Šiaulių rajone sergamumas ta pačia liga per penkerius metus padidėjo nuo 1,75 atvejo 1000 gyventojų 2013 m. iki 1,9 atvejo 1000 gyventojų 2017 m. Didžiausias sergamumas gimdos kaklelio vėžiu 2017 m. Lietuvoje yra Akmenės rajone (1,91 atvejo 1000 gyv.), o mažiausias – Visagine (0,48 atvejo 1000 gyv.) (žr. 10 pav.).

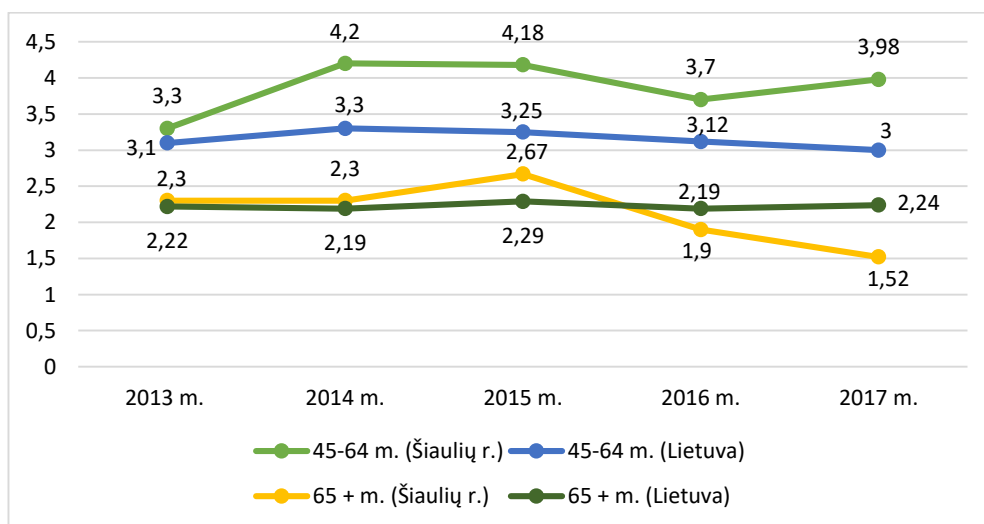
10 pav. Moterų sergamumo piktybiniais gimdos kaklelio (C53) ir kiaušidžių (C56) navikais rodiklis Šiaulių r. ir Lietuvoje 1000 gyv., 2013-2017 m. Šaltinis – Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Segamumas kiaušidžių piktybiniais navikais Lietuvoje per penkerius metus padidėjo nuo 1,28 atvejo 1000 gyventojų 2013 m. iki 1,5 atvejo 1000 gyventojų 2017 m. Šiaulių rajone taip pat

fiksuojamas didėjantis sergamumas: 2013 m. 0,94 atvejo 1000 gyv., o 2017 m. 1,07 atvejo 1000 gyv. Didžiausias sergamumas kiaušidžių vėžiu 2017 m. Lietuvoje – Visagine (1,43 atvejo 1000 gyv.), o mažiausias – Alytaus rajone (0,19 atvejo 1000 gyv.).

Šiaulių rajone 2017 m. gimdos kaklelio piktybiniais navikais sirgo 41 moteris (1,9 atvejo 1000 gyv.). Per penkerius metus sergamumas gimdos kaklelio vėžiu tiek Lietuvoje, tiek Šiaulių rajone padidėjo apie 5 procentus. Kiaušidžių piktybiniais navikais tais pačiais metais Šiaulių rajone sirgo 23 moterys (1,5 atvejo 1000 gyv.). Per penkerius metus sergamumas kiaušidžių vėžiu Šiaulių rajone padidėjo 9 procentais, o Lietuvoje net 12 procentų.

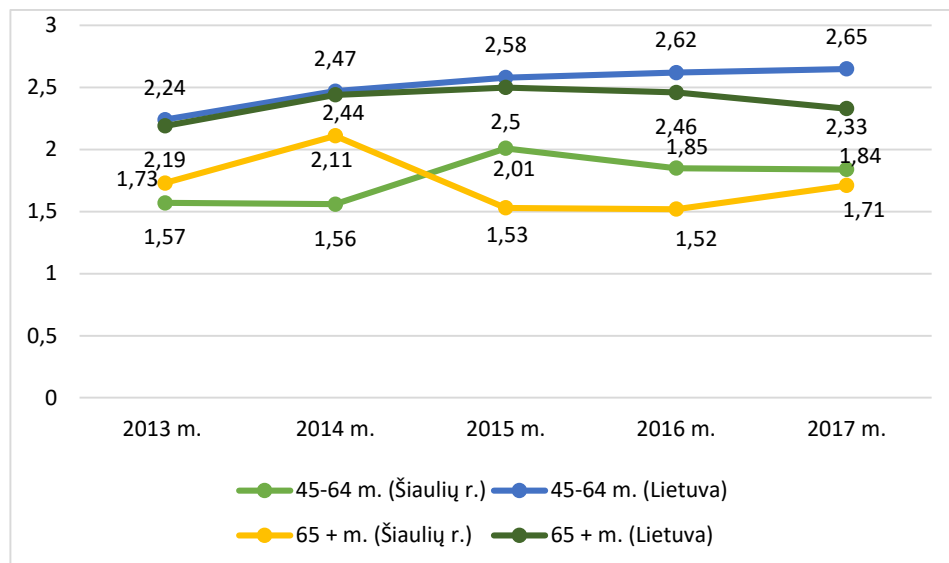
Gimdos kaklelio vėžiu suserga gana jaunos moterys – dauguma būdamos 30–60 metų amžiaus. Remiantis Higienos instituto pateikiamais duomenimis, Šiaulių rajone didžiausias moterų sergamumas gimdos kaklelio vėžiu pastebimas 45-64 metų amžiaus tarpsnyje (žr. 11 pav.).

11 pav. Moterų sergamumo piktybiniais gimdos kaklelio (C53) navikais rodiklis Šiaulių r. ir Lietuvoje 1000 gyv., pagal amžių 2013-2017 m. Šaltinis – Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Vienas svarbiausių gimdos kaklelio vėžio rizikos veiksnių yra žmogaus papilomos viruso (ŽPV) infekcija. Taip pat gimdos kaklelio vėžio rizika didėja, daugėjant lytinių partnerių skaičiui, jei lytiniai santykiai pradedami esant jauno amžiaus (iki 18 m.), ilgą laiką vartojant oralinius kontraceptikus (OK), rūkant bei kita.

Dažniausiai kiaušidžių vėžiu moterys suserga jau būdamos menopauzėje. Šiaulių rajone, pagal Higienos instituto duomenis, didžiausias moterų sergamumas kiaušidžių piktybiniais navikais yra 45-64 metų tarpsnyje, tačiau panašiai serga ir vyresnės nei 65 metų moterys (žr. 12 pav.).

12 pav. Moterų sergamumo piktybiniais kiaušidžių (C56) navikais rodiklis Šiaulių r. ir Lietuvoje 1000 gyv., pagal amžių 2013-2017 m. Šaltinis – Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Kiaušidžių vėžio priežastys nėra visiškai aiškios. Negimdžiusių moterų rizika susirgti šia liga šiek tiek didesnė. Keletas veiksnių, kurie didina susirgimo kiaušidžių vėžiu riziką: ankstyva mėnesinių pradžia, vėlyva menopauzė, nuolatinis riebus ir kaloringas maistas, persirgtos kiaušidžių uždegiminės ligos, buvusios kiaušidžių cistos. Taip pat moterų, gydytų medikamentais nuo nevaisingumo, ir moterų, vartojančių pakaitinę hormonų terapiją (PHT), rizika susirgti kiaušidžių vėžiu šiek tiek didesnė. Nedidelės dalies visų susirgusių kiaušidžių vėžiu moterų ligos priežastimi gali būti paveldėtas pakitęs genas.

APIBENDRINIMAS

Tiek Lietuvoje, tiek Šiaulių rajone sergamumas onkologinėmis ligomis tolygiai didėja. Per penkerius metus sergamumas onkologinėmis ligomis Šiaulių rajone padidėjo 7 procentais.

Šiaulių rajone didžiausias sergamumas užfiksuotas priešinės liaukos (prostatos), krūties, bronchų ir plaučių bei storosios (gaubtinės) žarnos piktybiniais navikais. Vyrai dažniausiai serga priešinės liaukos (prostatos), bronchų ir plaučių, skrandžio bei storosios (gaubtinės) žarnos vėžiu, o moterys krūties, gimdos kaklelio, kiaušidžių bei storosios žarnos vėžiu.

Vyrų sergamumas piktybiniais priešinės liaukos navikais per penkerius metus Šiaulių rajone padidėjo 11 procentų. Dažniausiai sirgo 65 metų amžiaus ir vyresni vyrai.

Moterų sergamumas piktybiniais krūties navikais Šiaulių rajone per penkerius metus padidėjo apie 10 procentų ir toliau didėja. Krūties vėžys Šiaulių rajone dažniausiai diagnozuojamas moterims nuo 45 metų amžiaus ir vyresnėms.

Piktybiniais bronchų ir plaučių navikais daugiausiai serga vyrai. Per penkerius metus Šiaulių rajone sergamumas šia liga padidėjo net 27 procentais. Dauguma plaučio vėžio simptomų išryškėja tik vėlyvose stadijose, todėl šis vėžys dažniausiai diagnozuojamas vyrams, sulaukusiems 65 metų amžiaus ir vyresniems.

Storosios (gaubtinės) žarnos piktybiniais navikais serga tiek vyrai, tiek moterys. Šiaulių rajone šia liga serga daugiau moterų nei vyrų. Per penkerius metus Šiaulių rajone sergamumas storosios (gaubtinės) žarnos vėžiu padidėjo 7 procentais. Ši liga taip pat dažniausiai diagnozuojama asmenims, sulaukusiems 65 metų amžiaus ir vyresniems.

Moterų sergamumas gimdos kaklelio ir kiaušidžių piktybiniais navikais Šiaulių rajone per penkerius išaugo 9 procentais. Tiek gimdos kaklelio, tiek kiaušidžių vėžys dažniausiai diagnozuojamas 45-64 metų amžiaus moterims.

Galima manyti, kad sergamumo onkologinėmis ligomis padidėjimą gali lemti pernelyg mažas dėmesys savo sveikatai, ligų požymių nepastebėjimas bei per mažas prevencinių priemonių taikymas.

Visos Lietuvoje vykdomos prevencinės programos: *gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių, apmokamų iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų, finansavimo programa, atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programa, storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programa, priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programa.*

PREVENČINĖS PROGRAMOS

1. **Gimdos kaklelio vėžio prevencinė programa.** Kiekviena 25–60 metų amžiaus moteris gali nemokamai profilaktiškai pasitikrinti dėl gimdos kaklelio vėžio ar ikivėžinių pakitimų. Pagal šią programą kartą per trejus metus atliekamas citologinio tepinėlio tyrimas. Pagal citologinio tepinėlio rezultatus gali būti atliekama biopsija, leidžianti patvirtinti arba paneigti ligos diagnozę.
2. **Atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio programa.** Kiekviena 50–69 metų amžiaus moteris gali pagal valstybės finansuojamą krūties vėžio prevencijos programą 1 kartą kas dvejus metus atlikti mamografijos tyrimą, kuris leidžia tiksliai diagnozuoti vėžį ar ikivėžinius pakitimus. Gavus šeimos gydytojo siuntimą galima iš anksto užsiregistruoti mamografijos įrenginį turinčioje sveikatos priežiūros įstaigoje. Tyrimo rezultatus praneša šeimos gydytojas, gavęs juos iš tyrimą atlikusios įstaigos.
3. **Priešinės liaukos (prostatos) vėžio ankstyvosios diagnostikos programa.** Ši programa skirta 50–75 metų amžiaus vyrams bei vyrams nuo 45 metų, kurių tėvai ar broliai yra sirgę prostatos vėžiu. Pagal šią programą kartą per dvejus metus atliekamas kraujo tyrimas, parodantis prostatos specifinio antigeno (PSA) koncentraciją kraujyje. Jei PSA kiekis viršija normą, šeimos gydytojas išduoda siuntimą konsultuotis pas urologą, o šis prireikus atlieka priešinės liaukos biopsiją, leidžiančią patvirtinti arba paneigti ligos diagnozę.
4. **Storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programa.** Šiuo metu šešių Lietuvos apskričių – Panevėžio, Tauragės, Klaipėdos, Šiaulių, Vilniaus ir Kauno – 50–75 metų gyventojai kartą per dvejus metus turi galimybę nemokamai išsitiirti dėl storosios žarnos vėžio. Privalomuoju sveikatos draudimu apdraustiems žmonėms pagal šią programą suteiktų paslaugų išlaidos apmokamos Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšomis.

SVARBU: programos yra skirtos visų pirma nustatyto amžiaus asmenims. Tačiau gydančio gydytojo sprendimu, jei tam yra medicininių priežasčių, visi reikalingi tyrimai atliekami ir skiriamas gydymas, apmokamas PSDF biudžeto lėšomis, papildomai pacientui mokėti nereikia.

PREVENČINĖS PROGRAMOS

Nemokamai išsitirk dėl krūties, prostatos, gimdos kaklelio, storosios žarnos vėžio

MOTERYS

VYRAI

KRŪTIES
VĖŽYS

GIMDOS
KAKLELIO VĖŽYS

STOROSIOS
ŽARNOS VĖŽYS

PROSTATOS
VĖŽYS

50–69
metų

25–60
metų

50–74
metų

50–69
metų

Kartą per 2 metus atliekamas mamografinis tyrimas.

Kartą per 3 metus atliekamas citologinio tepinėlio tyrimas. Gavus jo rezultatus gali būti atliekama biopsija.

Kartą per 2 metus pacientui atliekamas slapto kraujavimo testas.

Periodiškai atliekamas kraujo tyrimas, parodantis prostatos specifinio antigeno (PSA) koncentraciją kraujyje.

ŠALTINIAI

1. Higienos instituto Sveikatos informacijos centras. (2018). *Visuomenės sveikatos būklė Lietuvos savivaldybėse 2017 m.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 11 d.]. Prieiga per internetą: http://hi.lt/uploads/pdf/leidiniai/Statistikos/VS_bukle_sav/savivaldybiu_%20leidinys%202017_ZN_final.pdf
2. Nacionalinis vėžio institutas. (2018). *Onkologinės ligos.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.nvi.lt/>.
3. Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras. (2019). *Pasaulinė kovos su vėžiu diena. Kurkime ateitį be vėžio. Laikas veikti – dabar.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 09 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.smlpc.lt/index.php?sid=95&tid=5958>.
4. Tamošauskienė, J., Aleknavičienė, B., Jakubavičiūtė, D. (2013). *Onkologinių ligų profilaktika. Metodinė-informacinė medžiaga, skirta visuomenės sveikatos specialistui.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 18 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.nvi.lt/uploads/pdf/leidiniai%20pacientams/Profilaktika.pdf>.